

6-7 EYLÜL OLAYLARININ TÜRK GAZETELERİNDEKİ YANSIMALARI

Erhan AYZ

Kırklareli Üniversitesi

erhanayaz@gmail.com

Özet

1955 yılından itibaren oluşmaya başlayan Kıbrıs meselesi beraberinde tarihe 6-7 Eylül Olayları olarak geçen hadiseyi getirmiştir. İstanbul Ekspres Gazetesi'nde Atatürk'ün Selanik'teki evinin bombalandığı haberinin çıkmasıyla birlikte özellikle İstanbul, İzmir ve Ankara illerinde olaylar gerçekleşmiştir. Alınan tedbirlerin yetersiz olması sonucu oldukça fazla maddi kayıp yaşanmıştır. Osmanlı Devleti'nden bu yana güven içinde yaşayan Rum tebaanın devlete olan güveni kırılmıştır. Olaylardan beş yıl sonra 60 Müdahalesi olmuş ve dönemin yöneticileri yargılanmıştır.

6-7 Eylül olaylarıyla ilgili çok sayıda değerli çalışma yapılmıştır. Yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmamdaki amacım belli başlı Türk Gazetelerinin bakış açısıyla olayların gelişimini yansıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: 6-7 Eylül Olayları, Demokrat Parti, Kıbrıs Sorunu

REFLECTIONS IN TURKISH NEWSPAPERS EVENTS OF SEPTEMBER 6-7

Abstract

From 1955 to date by the Greeks began to itch along the Cyprus issue as 6-7 September events have brought the incident. Istanbul Express Newspapers in Ataturk with the release of the news that the bombing of his home in Thessaloniki, especially in Istanbul, Izmir and events took place in Ankara. As a result of inadequate measures taken has experienced considerable financial loss. Confidence in the state's subjects Greeks living in confidence since the Ottoman Empire was broken. Five years after the events of 60 intervention period of directors and has been judged.

About 6-7 the events of September has been a lot of valuable work. My goal in my work to reflect the development of this event from the perspective of the major Turkish newspapers.

Key Words: Events of 6th-7th September, Democrat Party, Cyprus Issue

Giriş

XIX. Yüzyılın ikinci çeyreğinde Balkanlar, Karadeniz ve Doğu Anadolu’da Rusya’nın Panslavizm politikasının gereği olarak güttüğü yayılmacı politika Osmanlı Devletini zor duruma sokmuştur. Rusların gütmüş olduğu panslavist politika, Balkanlarda yaşayan Ortadoksların hamiliğini üstlenme ve Karadeniz’de kritik bir nokta olan Kırım’ın hakimiyet altına alınma isteğinin bir sonucu olarak 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı (93 Harbi) patlak vermiştir. Yaklaşık bir yıl süren savaş Osmanlı Devleti’nin malubiyeti ile sonuçlanmıştır.

Savaşın ardından imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile birlikte Osmanlı Devleti Balkanlar ve Doğu Anadolu’da bulunan topraklarından bir bölümünü kaybetmiştir. Rusya’nın bölgede palazlanmasından rahatsız olan başta İngiltere olmak üzere diğer Avrupalı güçler harekete geçerek Berlin’de bir kongre topladılar. İngilizler, 1869’da Süveyş Kanalı’nın açılmasıyla birlikte buranın güvenliğini sağlayacak tedbir arayışına girmiş ve durumdan istifade ederek Berlin kongresi öncesi Osmanlı Devletinin çıkarlarını korumaya söz vermiş ve Akdeniz’de stratejik bir konumda bulunan Kıbrıs’ı kiralarak burasını üs konumunda kullanmayı planlamıştır. 4 Haziran 1878’de imzalanan Kıbrıs Konvansiyonu ile Kıbrıs Adası, İngiltere’ye kiralandı. Bu konvansiyonda Kıbrıs’ın idaresi İngiltere’ye bırakılmakla birlikte ada Osmanlı mülkiyeti olmaya devam ediyordu. Bu antlaşmaya göre, hükümet için yapılan harcamalar dışındaki adadan elde edilen gelir, İngiltere tarafından “yıllık sabit ödeme” olarak Osmanlı İmparatorluğu’na ödenecekti. Antlaşmada yer alan bu madde, Osmanlı Devleti’nin adayı İngiltere’ye bırakmadığını sadece kiralarak, geçici olarak yönetimini bıraktığını gösteriyordu. Ayrıca 1 Temmuz 1878’de yapılan 8 maddelik ek bir antlaşma ile Rusya’nın Kars ve Doğu Anadolu’yu terk etmesi durumunda İngiltere’nin de Kıbrıs’ı tahliye etmesi kabul edilmiştir. Ancak bu durum sadece antlaşma üzerinde kalmıştır.(Osmanlı İdaresinde Kıbrıs,2000: 21-22)

Uzun yıllar Osmanlı yönetiminde kalmış adanın İngiltere’ye devredilmesiyle birlikte var olan dengeler bozulmuştur. “Zaman içerisinde, sosyoekonomik yapı Türkler aleyhine ve Rumlar lehine büyük bir değişim göstermiştir.” (Gökçal, 2006:5). Kıbrıs’ta çeşitli görevlerde çalışan Türk nüfus İngiliz Yönetimi tarafından görevlerinden uzaklaştırılınca geçimlerini sağlamak amacıyla adadan zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmıştır. Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’na Almanya’nın yanında girmesiyle birlikte, İngiltere 5 Kasım 1914’te adayı tek taraflı ilhak ettiğini bildirmiştir.(Çakmak,2008). 20 Temmuz 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşmasınının 20. Maddesi ile adanın İngiltere’ye bırakılması kesinleşirken, 21. Maddeye göre ise adada yaşayan Türk vatandaşlarının ya İngiliz vatandaşlığına geçmesi ya da iki yıl içinde adayı terk etmesi gerekiyordu (TTK). Kıbrıs’ın hukuken de İngiltere’ye bırakılmasıyla Anadolu’ya yoğun bir Türk göçü daha yaşanmıştır (Çakmak,2008).

1930’lu yıllarda Atatürk ve Venizelos’un gayretleriyle Türk-Yunan yakınlaşması yaşanmıştır. Yunan Başvekili M. Venizelos 26 Ekim 1930’da Türkiye’ye gelmiş ve Haydarpaşa’ya ayak basar basmaz “ Görüyorsunuz ki çok mütehassisim. Bilhassa gelirken

emsalsiz İstanbul'unuzun güzelliğine hayran oldum." Beyanatında bulunmuştur (Vakit, 1930: 1). Yunan Başbakanı Venizelos ve beraberinde Yunan Dışişleri Bakamı M. Mihalakopulos, Başbakan İsmet Paşa ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey tarafından çiçeklerle karşılanmıştır. Aynı tarihlerde Yunan takımı Aris Türkiye'ye gelmiş Galatasaray ve Fenerbahçe ile dostluk maçı yapmıştır. Venizelos daha sonra Ankara'ya Mustafa Kemal'in huzuruna gitmiş ve ikili arasında geçen samimi görüşmeler basına yansımıştır. Venizelos ilk kez gördüğü M. Kemal hakkında şu sözleri sarfeder: "Gazi M. Kemal hazretleriyle ilk defa görüştüm. Kendileri hakkında ifade edilecek sitayiş ve takrirler bütün dünya tarafından defaatle tekrar edilmiş ve tarihe geçmiştir. Ben büyük reisinizi kudretli bir asker olarak tanırdım. Bu gün görüşmemde aynı zamanda yüksek bir siyasi olduğunu gördüm."(Vakit, 1930: 1-8). Yapılan karşılıklı görüşmeler neticesinde 30 Ekim 1930'da Türk tarafından İsmet Paşa ve Tevfik Rüştü Bey, Yunan tarafından ise Venizelos ve Mihalakopulos Dışişleri Bakanlığına gelerek Türk-Yunan Dostluk Misakını imzalarlar (Vakit, 1930: 1-6). Ertesi gün çıkan Vakit gazetesinin manşeti esen dostluk rüzgarlarını göstermektedir. Venizelos'un sözlerine istinaden manşet şöyledir: "Türk-Yunan Dostluğu, M. Venizelos Ankara'da gazetecilere: Bana Türk düşmanı diyenler var. Olmadım, değilim!"(Vakit, 1930:1).

İki ülke arasında yaşanan dostluk ilişkileri II. Dünya Savaşı'ndan sonra da devam etmiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Yunanistan Kralı Pavlos birbirlerinin ülkelerini ziyaret etmişlerdir. Bunun yanında 1953 yılında Yugoslavya'nın da katılımıyla Balkan Paktı kurulmuştur (Demir, 2007).

Söz konusu Dostluk ve Ticarete dayanan anlaşma 1964 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Anlaşmanın uzun yıllar yürürlükte kalması İstanbul'da yaşayan Rumların ticaret hayatında önemli yerlere gelmelerini sağlamıştır (Şimşek, 2007).

14 Mayıs 1950 seçimleriyle birlikte başa geçen, Demokrat Parti (DP) azınlıklara karşı iktidarı boyunca ılımlı bir siyaset izlemeye çaba sarf etmiştir. Yunanistan'la ilişkilerin daha da ilerletilmesi adına DP döneminde Heybeliada Ruhban okulu açılmış ve öğrenci kabulüne başlamıştır (Demir, 2007). Bunun yanında Fener Rum Patriği ve Menderes arasında karşılıklı ziyaretler bu ılımlı havayı gözler önüne sermiştir (Şimşek, 2012). Bir başka görüşe göre ise II. Dünya Savaşı yıllarında alınmaya başlanan "Varlık Vergisi" DP döneminde de alınmaya devam etmiştir. "DP, ekonomideki bütün liberal söylemlerine rağmen, Lozan Antlaşması çerçevesinde İstanbul ve çevresinde oturan Rum nüfusun, elindeki sermaye gücünü millileştirmeyi planlamıştır. 1955 Kıbrıs sorunu DP'ye bu politikalarını gerçekleştirme fırsatı vermiştir." (Özçelik, 2013).

İki ülke arasındaki olumlu hava 1951 yılından itibaren Yunan kamuoyu tarafından oluşturulan Kıbrıs Adası'nı ilhak etmeye yönelik söylemler neticesinde yerini gerginliğe bırakmaya başlamıştır (Babaoğlu, 2012). 10 Kasım 1954 yılında Grivas liderliğinde kurulan

EOKA ve gerçekleştirmek istedikleri ENOSİS¹ ideali Kıbrıs'taki gerginliği artırmıştır (Göktürk, 2009). 1 Nisan 1955 günü başlayan EOKA terör faaliyetleri sonucunda 1963 yılına kadar yüzlerce Kıbrıs Türkü hayatını kaybederken binlercesi de evlerini terk etmek durumunda kalmıştır (Keser, 2012). Kıbrıs konusunda Yunan hükümetinin uyguladığı katı politika karşısında ve Adada tırmanan şiddet olayları neticesinde “Kıbrıs Türktür Cemiyeti” ve “Türk Talebe Federasyonu” mitingler düzenleyerek DP hükümeti üzerinde baskı kurmaya başlamıştır (Babaoğlu, 2012).

1. 6-7 Eylül Olaylarına Giden Süreç ve Lancaster House Görüşmeleri (Londra Konferansı)

Kıbrıs Adası'nda tırmanan olayların her geçen gün giderek içinden çıkılmaz bir hal almaya başlaması üzerine İngiliz hükümeti 29 Ağustos 1955 tarihinde Londra'da Lancaster House'ta bir konferans düzenlemeyi planlamıştır. Adanın geleceğinin konuşulması düşünülen konferansa İngiltere ve Yunanistan'ın yanında taraf olarak Türkiye de davet edilmiştir (Gökçal ve Baboğlu). Zaten Truman Doktrini çerçevesinde A.B.D.'den yardım almış olan Yunanistan ve Türkiye Doktrini'nin 24. Maddesi gereği adaya silahlı müdahale şansından yoksundur (Baytal, 2007). Bundan dolayı sorunun diplomatik yollarla çözülmesi gerekmektedir.

Konferans öncesinde DP hükümeti kanadında Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu Başkanlığında, Dışişleri Umum Katibi Büyükelçi Muharrem Nuri Birgi, Atina Büyükelçimiz Settar İlksel ve ilgili daire memurlarınca çalışmalar yapılmış ve “Türk Tezi” hazırlanmıştır (Milliyet, 1955: 1-7). Kongre öncesi Londra'da doğabilecek taşkınlıklar düşünülerek hükümetler karşılıklı olarak tedbirler almıştır (Milliyet, 1955:1). Kongre öncesinde Yunan radyoları ve basını kışkırtıcı yayın faaliyetlerini sürdürürken; ertesi gün Türk basınından cevabını almıştır. Yunanlıların ENOSİS idealleri Londra'da da yersiz bulunmuş ve hükümetimizin tepki vereceği öngörülmüştür. Adanın tarihi boyunca hiçbir zaman Yunan yönetiminde kalmadığı vurgulanmıştır (Milliyet, 1955:7). Bununla birlikte Yunan basınında çıkan haberler Türk kamuoyu gözünde, toplanacak konferans için ümitleri azaltmaktadır (Vakit, 1955:1). 22 Ağustos 1955 tarihinde Dışişleri Bakanlığı'nda yapılan toplantıda Kıbrıs'lı Türklerin can ve mal emniyeti için tedbirler alınması görüşülmüştür (Milliyet, 1955:7). Bunun yanında aynı tarihte Kıbrıs Türktür Partisi başkanı Dr. Fazıl Küçük başkanlığında Lefkoşa'da bir toplantı yapılmış, Rum tahrikçiler karşısında müdahalenin şart olduğu vurgulanmıştır. Kıbrıs'ın ikinci bir Rodos ve Girit olmaması; Hatay meselesinde olduğu gibi çözüme kavuşması temennisinde bulunmuşlardır (Ulus, 1955: 1).

Rumların Kıbrıs'ta aylardan beri yürütmüş olduğu şiddet olaylarının giderek artması üzerine toplanacak üçlü kongre öncesinde 23 Ağustos 1955 saat 18.30'da Dışişleri Bakanlığı Umumi Katibi Büyük Elçi Muharrem Nuri Birgi, İngiltere'nin Ankara Büyük Elçisi M.

¹ 1 Kıbrıs Adasını da içine alan Büyük Yunanistan düşüncesi.

Stewart'ı makamında kabul ederek kendine bir nota vermiştir (Milliyet,1955:1&Ulus,1955:1&Vakit,1955:1). Bunun akabinde 24 Ağustos 1955'te Başbakan Adnan Menderes öncülüğünde Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes, Büyük Elçi Nuri Birgi, Diğer azalarla beraber Devlet Bakanı Mükerrer Sarol ve Sağlık Bakanı Behçet Uz'un katılımıyla Liman Lokantasında bir toplantı tertip edilmiştir. Toplantıda Menderes tarafından Türkiye'nin Kıbrıs Adası'nın geleceği açısından olmazsa olmazları vurgulanmıştır (Milliyet, 1955:1 &Ulus,1955:1&Demir). Menderes Yunanistan için, "Bu ne biçim bir hükümettir ki bir kasaba papazına (Makarios) devlet muamelesi yapacak kadar eğilip bükülmektedir." Dedikten sonra, Ada statükosunda meydana gelebilecek herhangi bir değişikliğe katiyen müsaade edilmeyeceğini ve Kıbrıs'taki ırkdaşlarımızın savunmasız bırakılmayacağını belirtmiştir. Menderes şimdiye kadar Türk tarafının Yunan Dostluğunu zedelememek adına soğukkanlı ve sağ duyulu davrandığını; ancak aynı fedakarlığın karşı taraftan da beklendiğini vurgulamıştır (Ulus,1955:1).

Dışişleri Bakını Vekili Fatin Rüştü Zorlu Başkanlığında, Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes, Genel Kurmay ikinci Başkanı Korgeneral Rüştü Erdelhun, Dışişleri Bakanlığı Umumi Katibi Büyük Elçi Muharrem Nuri Birgi, Dışişleri Bakanlığı Umum Müdürlerinden Orhan Eralp ve Mahmut Dikerdem, Basın Yayın Umum Müdür Muavini Nejat Sönmez, Devlet Bakanlığı Hususi Kalem Müdürü Hayrettin Ozansoy'dan oluşan heyet Londra'ya gitmek üzere 25 Ağustos 1955 tarihinde yola çıkmıştır (Ulus, 1955:1).

İsmet İnönü, 26 Ağustos 1955 tarihli Ulus Gazetesi'ndeki demecinde Kıbrıs Meselesinde hükümetle birlikte hareket edileceğini vurgulamıştır (Ulus, 1955:1).

Muhalefetin desteğini alarak Londra'ya varan Türk heyetine bir destek de Amerika cephesinden gelmiştir. Amerikan Dışişleri Bakanı Dulles, yaptığı açıklamada Türk hükümetinin basiretli hareketinin takdire şayan olduğunu belirterek Türk hükümetinin hareket hattının destekleneceğini söylemiştir (Milliyet, 1955: 7). Kongre arifesinde adada çıkabilecek taşkınlıklara tedbir olarak İngiliz Ordusu olağanüstü tedbirler almıştır (Milliyet, 1955: 7).

Londra Konferansı 29 Ağustos 1955 tarihinde saat 15.00'da başlamış ve kongrenin gizli olarak sürdürülmesine karar verilmiştir. Buna karşılık Dışişleri Bakanımız Fatin Rüştü Zorlu gazetecilere günde iki kez beyanat vereceğini açıklamıştır (Milliyet, 1955: 1-7). Konferansın İlk olarak İngiliz Tezi, İkinci olarak Yunan Tezi, Üçüncü olarak ise Türk Tezi görüşülmüştür (Milliyet, 1955:1). İngilizlerin Tezi Adaya geniş kapsamlı bir muhtariyet vermek ya da merkezi Kıbrıs olmak üzere üçlü bir kumandanlık kurmak olarak açıklanmıştır. Mc Millan'ın ortaya attığı bu teklif Türk ve Yunan heyeti tarafından kabul görmemiştir (Milliyet,1955:1 & Vakit, 1955:1). İkinci olarak Yunan Dışişleri Bakanı Stephanopoulos Yunan Tezini açıklamıştır. Yunan Heyeti Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını, en kötü ihtimalle Adayı Muhtariyet verilmezse Konferansı terk edeceklerini vurgulamışlardır (Milliyet,1955:1 & Vakit, 1955:1). Son olarak 1 Eylül 1955 Perşembe günü Türk Tezi açıklanmıştır. F.R. Zorlu yaptığı konuşmada

Adada mevcut statükonun korunması gerektiğini vurgularken; eğer bir ilhak söz konusu olacaksa Adanın İngiltere yönetiminden önce Osmanlı Devletinde olduğu ve tek varisin Türkiye olduğu vurgulanmıştır (Milliyet, 1955:1 & Keser). Açıklanan Türk Tezi Londra basınında geniş yankı uyandırmış ve takdir toplamıştır (Akşam, 1955:1). Bunun yanında 3 Eylül'de toplanan Arap Birliği Yunan Tezini destekleme kararı almıştır (Akşam, 1955). Yapılan görüşmelerden sonuç çıkmayınca konferansa ara verilmiştir. Konferansın ikinci ayağının başladığı 6 Eylül Salı günü İstanbul Ekspres Gazetesi'nde "Atamızın Evi Bomba İle Hasara Uğradı"(İstanbul Ekspres, 1955:1) haberi ve olayın Radyodan 13.00 bülteni ile duyurulması (Keser) 6-7 Eylül olayları diye tabir ettiğimiz olayların başlamasına sebep olmuştur. Londra'daki heyetimiz olayların da cereyan etmesi üzerine kesin bir uzlaşuya varamadan 8 Eylül'de yurda dönmüştür.

2. Gazetelerin Gözünden 6-7 Eylül Olayları

6-7 Eylül Olaylarının ateşleyicisi olarak İstanbul Ekspres gazetesinin haberini göstermek mümkündür. Evvelinde cereyan eden Kıbrıs hadiseleri, Türk ve Yunan gazetelerinin konuyu heyecanla işlemeleri neticesinde halkın konuyla ilgili hassas duruma gelmesiyle birlikte olaylar meydana gelmiştir.

2.1. İstanbul Olayları

Bir anda gençlik ellerinde Atatürk'ün büyük boy resimleri, ay-yıldızlı Türk Bayrağı ve Kıbrıs Türktür dövizleri olduğu halde Taksim'e doğru katile katile yol almaya başlar (Milliyet, 1955:7). Kalabalık ilk önce Taksimde Aya Triada Klisesi önünde toplanır, bu esnada bir Rum manavının bayrak asmamış olduğu dikkati çeker ve "bayrak as" diye ihtar edilir; ancak bayrak asılmaması üzerine bu dükkan tahrip edilmiştir (Akşam, 1955:1-2 & Milliyet, 1955:7). Bunu Ankara Bakkaliyesi'nin tahribi izlemiştir. Sonra bir anda tahrip hareketi yayılmış Park Otel Pastanesi, Haylayf ve diğer gazinoların tahribine başlanmış ve Aya Triada Kilisesi ateşe verilmiştir. Bu tahrip hareketi ile İstiklal Caddesindeki bütün Rum dükkanları ve Beyoğlu Semtindeki bütün Kiliseler tahrip edilmiş ve bütün eşyaları yola atılmıştır. En büyük tahribat Beyoğlu'nda olmuş ve burada yalnızca Rumlara ait dükkanlar ve mağazalar tahrip edilmiş ve yolda bulunan otomobiller ateşe verilmiştir. Kalabalık bir koldan Şişli istikametine bir koldan Karaköy istikametine bir koldan da Boğaziçi'ne yayılmıştır. Gece yarısından sonra beş yüz kadar Rum Arnavutköy'de toplu bir halde misilleme yapmak niyetiyle Türk mahallesine girmeye kalkışmışlardır. Rumların bu karşı girişimleri üzerine galeyana gelen gençler gruplar halinde Arnavutköy'de bulunan Rumlara ait dükkanları basarak tarumar etmişlerdir. Rumlara ait dükkan ve mağazaların tahribatı sırasında bir çok kimseler ağır ve hafif derecede yaralanmıştır. Yaralı miktarının 300'ün üzerinde olduğu sanılmaktadır (Akşam, 1955: 1-2). Olaylar esnasında Kumkapı, Samatya ve Yedikule civarında 70'e yakın kilise yakılmıştır (Milliyet, 1955:7)

2.2. İzmir Olayları

İzmir’de geniş çapta gösteriler yapılmıştır. Atatürk’ün Selanik’teki evinin bombalandığı haberi üzerine hemen bütün İzmir halkı konak meydanında toplanmış, Fuar Meydanındaki Yunan Bayrağı derhal indirilmiş, parçalanarak yakılmıştır. Göstericiler indirilen Yunan bayrağı yerine yanlarında getirdikleri Türk bayrağını göndere çekmişlerdir. Bu hareketleri esnasında halkın desteğini alan göstericiler Fuardaki Yunan pavyonu önüne gelmişler, bir gösterici pavyondan içeri girerek çatıya çıkmış Yunan bayrağını indirerek yerine Türk Bayrağı asmıştır. Olay yerine gelen itfaiye göstericilerin üzerine su sıkırsa da olayları önleyememiştir (Demokrat İzmir, 1955:1-3). Polis olay yerine geldiğinde tek bir gösterici dahi kalmamıştır. Bundan sonra göstericiler Atatürk Caddesi üzerindeki Yunan Konsolosluğu’na yürümüşler ve teknelerden temin edilen benzinle 21.30’da konsolosluğu ateşe vermişlerdir. Limandaki Yunan gemilerine de saldırılması üzerine ordu duruma el koymuştur (Akşam, 1955:1-2). Alsancak’ta da bir Rum Kilisesi yakılmıştır (Milliyet, 1955:7). Çocuk hastanesi yakınlarındaki Katolik Kilisesi de ateşe verilmiş bu sırada olay yerinde olan Emniyet Müdürü Zeki Demiroğlu’nun göstericiler tarafından atılan taş kafasına isabet etmiş ve yaralanmıştır. Göstericiler Alsancak’ta İngiliz Kültür Heyeti binasını yakmışlar, Mesudiye Mahallesindeki Yunan Konsolosluk katibinin evine gitseler de ordunun duruma hakim olması sonucu burada pek faaliyet gösterememişlerdir. Gösteriler esnasında 15 kişi yaralanmış bunlar da çevre hastanelere kaldırılmışlardır (Demokrat İzmir, 1955:1-3)

2.3. Ankara Olayları

Benzer olaylar hafif çapta da olsa Ankara’da yaşanmıştır. Ankara’daki olayların hafif çapta geçmesi burada yaşayan Rum nüfusun daha az olmasından kaynaklanmaktadır (Güven, 2005:43 & Babaoğlu & Demokrat İzmir, 1955:3). Ankara’da meydana gelmiş herhangi bir olayın Ulusal basına yansımadağı da görülmektedir.

Gece yarısından sonra saat 1.00’da Ulus Meydanı’nda toplanan 50 kadar gencin “Kıbrıs Türktür”, “Kahrolsunlar.!”, “Öcümüzü alacağız” diye bağırmaları üzerine meydana derhal emniyet kuvvetleri sevk edilmiş ve gösteri yapmak isteyen grup kısa sürede dağılmıştır. Fakat burada dağılan grup Cebeciye doğru ilerlemiş ve kalabalık konservatuarın önünde 600 kişiyi bulmuştur. Bölgeye derhal Ankara Emniyet Müdür Yardımcısı intikal etmiş; ancak göstericileri önleyememiştir. Buradan Hukuk Fakültesi önüne gelen kalabalık polisler taş atmış bunun sonucu 4 polis ve 2 jandarma yaralanmıştır. Güvenlik güçleri sabaha karşı 4.30’da göz yaşartıcı bomba atmak suretiyle duruma hakim olmuş, 60 kişi tutuklanırken 400 kişinin de ifadesi alınmıştır (Demokrat İzmir, 1955:2&Milliyet,1955:7&Vakit, 1955:1).

2.4. Diğer Bazı Büyük İllerde Meydana Gelen Olaylar

Eskişehir’de 7 Eylül günü yaşanan olaylar yankı bulmuş, bir grup genç galeyana gelse de olaylar büyümeden bastırılmıştır. Köprübaşı’nda halk gazete kuyruğuna girdiğinden otobüs seferlerinde aksamalar meydana gelmiştir (Milliyet, 1955:7).

Bursa’da olaylar üzüntüyle karşılanırken kentte bulunan 97 Rum vatandaş otellere yerleştirilerek emniyet altına alınmıştır. İlde yerel gazeteler kapışılırken, İstanbul gazeteleri izdiham yaşanmaması için polis gözetiminde satılmıştır (Milliyet, 1955:7).

Adana olaylar infiale neden olmuştur. Gösteri yapılması için Valilikten izin istenmiş, izin verilmemesine rağmen toplanan kalabalık Atatürk Parkı istikametine yürüyüşe geçmiştir. Ancak alınan emniyet tedbirleriyle olaylar büyümeden önlenmiştir (Milliyet, 1955:7 & Özçelik, 2013).

2.5. Olaylar Esnasında ve Sonrasında Alınan Tedbirler

6 Eylül’de Ankara’ya doğru hareket eden Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes yarı yoldan dönerek İstanbul’a doğru yola çıkmışlardır. Gece geç saatlerde İstanbul’a varan Menderes olayların yatıştırılmasında bizzat çaba sarf etmiştir (Demir).

Olayların cereyan ettiği İstanbul, İzmir ve Ankara vilayetlerinde 7 Eylül 1955 tarihli İcra Vekilleri kararıyla, Teşkilat-ı Esasiye’nin 86. Maddesi gereğince örfi idare ilan edilmiş ve hükümet durumu tebliğ yayımlayarak duyurmuştur (T.B.M.M..1955 & Yeni İstanbul Gazetesi, 1955, s. 1 & Milliyet, 1955, s. 1 & Yeni Asır, 7.9.1955, s. 1 & Vakit, 1955, s. 1 & Akşam, 1955, s.1). Örfi idare 7 Eylül sabahı kaldırılrsa da görülen lüzum üzerine aynı gün tekrar ilan edilmiştir (Yeni Asır, 1955:1).

Yunanistan hükümeti İstanbul ve İzmir vilayetinde yetirince tedbir alınmadığından dolayı Türkiye’ye 7 Eylül’de nota vermiştir.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, üç ilde ilan edilen örfi idare dolayısıyla 12.9.1955 tarihi için meclisi olağanüstü toplantıya çağırmıştır. Korgeneral Nurettin Aknöz Örfi İdare komutanı olarak atanmıştır (Milliyet, 1955:7). 12 Eylül’de toplanan meclis Örfi idareyi 6 ay süreyle uzatma kararı almıştır. Birleşimin ikinci kısmında konuşan Adnan Menderes olayları komünistlerin düzenlemiş olduğu bir komplo olduğunu söylerken; Muhalefet adına konuşan İsmet İnönü olaylarda hükümetin parmağı olduğunu vurgulamıştır (T.B.M.M. 80. İrtikap, 1955).

Milliyet Gazetesinin 8 Eylül tarihli haberine göre 2057 kişi tutuklanmıştır. Aynı tarihli Vakit gazetesine göre ise 2032 yağmacının ifadesi alınmış bunlardan 25’i tutuklanmıştır.

Kıbrıs Türktür Cemiyeti kapatılarak; Cemiyete ait evraklara el konulmuştur. Cemiyet memurlarından 97 kişi Örfi İdare Komutanlığı'nca tutuklanmıştır. Olaylarla ilgili olarak Korgeneral Vedat Garan, Fazıl Bilge ve Tuğgeneral Nedim Erensoy'a işten el çektirilmiş haklarında tahkikat açılmıştır (Ulus, 1955:1). Olaylar gerçekleşirken İstanbul'da bulunan İçişleri Bakanı Namık Gedik olayları engelleyemediği için istifa ederken; İstanbul Emniyet Genel Müdürü görevinden alınmış yerine Beyoğlu kaymakamı atanmıştır. Ankara Valisi'nin de görevi değiştirilmiştir (Milliyet, 1955:7).

Zararların tazmini için hükümet derhal çalışma başlatmıştır. Maliye Bakanlığı derhal bankalara bir tebligatta bulunmuştur. Tebligata göre: Zarar gören esnafa kredi kolaylığı tanınacak; Bankaya olan borçları ileri bir tarihe ertelenecek ve bir yardım komitesi kurulacaktır (Akşam, 1955: 1). Yardım komisyonu 14 Eylül tarihi itibarıyla çalışmalarına başlamıştır (Akşam, 1955: 1). Zararların tespiti için zarar görenlere form doldurtulmuştur. Ayrıca Kızılay iki sefer 100.000 TL yardımda bulunmuştur (Akşam, 1955:1). Hükümet ayrıca 20 Eylül'de zarar görenler için yardım kampanyası başlatmıştır. Yardımı kampanyasını yürütmek üzere Ticaret ve Sanayi Odası görevlendirilmiştir (Akşam, 1955:1 & Milliyet, 1955:1). Yardım kampanyasına Türk Ticaret Bankası 50.000 TL, Denizcilik Bankası 50.000 TL, Türkiye Vakıflar Bankası 35.000 TL, Akbank 30.000 TL, Türkiye Garanti Bankası 25.000 TL, Türkiye Kredi Bankası 25.000 TL, Perisoy ve Oğulları 30.000 TL, Transtürk Şirketi 25.000 TL, Safra Biraderler 20.000 TL, Halil Taşçıoğlu 15.000 TL, Genel Teçhizat San. A.Ş. 5.000 TL bağışta bulunmuşlardır (Akşam, 1955:1). Ayrıca Başbakanlık adına 50,000 TL bağışta bulunulmuştur (TBMM).

Sahipsiz mallar polis tarafından muhafaza altına alınmış kurulan komisyonca sahiplerine dağıtımına başlanmıştır (Milliyet, 1955:7).

3. 6-7 Eylül Olayları Sonrası Döneme Genel Bir Bakış (1955-1961)

Hükümet ve askeri yetkililer olayların sorumluluğunu komünistlere yüklemişlerdir. Bu sava kanıt olarak da kiliselerin tahrip edilmesi gösterilmiştir. Bir Müslümanın ibadet yerlerini tahrip etmeyeceği vurgulanmıştır. Muhalefet ise bu teze karşı çıkarak komünistlerin bu kadar tertipli bir eylemi gerçekleştirecek kadar yurtta palazlanmadıklarına vurgu yapmıştır. Zaten zaman içerisinde olaylarla ilgili tutuklananların tamamı serbest bırakılmış, Adnan Menderes de bu savından vazgeçmiş olayın bombalama haberi ile galeyana gelen gruplar tarafından yapıldığını söylemiştir (Demir).

27 Ekim 1957'de yapılan seçimlerde DP kan kaybetmiştir. Oyların çoğunluğunu muhalefetin kazandığı seçimlerde çoğunluğa dayalı seçim sistemi kullanıldığından DP 426 milletvekili çıkararak tek başına hükümet olmuştur (Milliyet, 1957:1). Ancak 14 Mayıs 1950 yılında elde edilen başarı tekrarlanamamıştır. 1950 seçimlerinde demokrat parti oyların %53'ünü kazanarak yine tek başına iktidar olmuştur.

1950’li yıllardan itibaren DP tarafından ordu içinde yapılan tasfiyeler, ordu ile aranın açılmasına neden olmuştur. 1954 yılından itibaren ordu içerisinde darbeci oluşumlar başlamış 1958 yılında “Dokuz Subay Olayı” cereyan etmiştir. Olay sonrasında darbeciler cezalandırılmadığı gibi ihbar eden subay cezalandırılmıştır. Bu durum darbecilerin cesaretini artırmıştır. Öğrenci olayları, DP partinin sert yönetimiyle birlikte gelen parti içi ve partiler arası çekişme 1960 müdahalesini getirmiştir (Akıncı, 2014). 27 Mayıs 1960 tarihine gelindiğinde Orgeneral Cemal Gürsel komutasında darbe gerçekleştirilmiştir. Olayı ertesi günkü Akşam Gazetesi “İkinci Cumhuriyet Kuruluyor” manşetiyle duyurmuştur (Akşam, 1960: 1). Darbe sonrasında başta Adnan Menderes ve Fatin Rüştü olmak üzere DP ileri gelenleri tutuklanmıştır. Kurulan Yassıada Mahkemelerinde açılan 19 davadan bir tanesi de 6-7 Eylül olayları olmuştur (Uzman, 2013). Olaylar çerçevesinde Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Celal Bayar yargılanmıştır. “5 Ocak 1961’de mahkeme Celal Bayar hakkında takibat yapılmayacağına, Menderes ve Zorlu hakkındaki ideaların sabit olduğundan Anayasayı İhlal Davası’yla birleştirilmesine diğer sanıkların da serbest bırakılmasına” karar vermiştir (Demir).

Sonuç

1946 seçimlerinde muhalefet olarak meclise giren DP, 1950 seçimlerinde iktidar partisi olmuştur. Kıbrıs’ın Berlin Kongresi öncesinde İngiltere’ye verilmesinden itibaren Kıbrıs’ta yaşayan vatandaşlarımız için, “Kıbrıs Sorunu” başlamıştır. 1955 yılına gelindiğinde Yunanistan “Kıbrıs Meslesi”ni uluslar arası platforma taşımış ve Birleşmiş Milletlerden adanın ilhakını talep etmiştir. Yunanistan desteğiyle kurulmuş olan EOKA örgütünün Kıbrıslı Türk vatandaşlarımıza yönelik işlediği kanlı eylemler ve Yunan basınının yanlı haberleri ortamı daha da germiştir. Rum ve Yunan basınının da çıkan haberler anında bizde de karşılığını bulmuş ve böylece Türk kamuoyunun da “Kıbrıs Meselesi”ne karşı hassasiyeti artmaya başlamıştır. 6 Eylül 1955 tarihinde İstanbul Ekspres Gazetesinde çıkan Atatürk’ün Selanik’teki evinin bombalandığı haberi galeyana neden olmuş ve tarihe 6-7 Eylül Olayları diye geçen olaylar meydana gelmiştir. Olaylar esnasında İstanbul’da birden fazla Uluslar arası Kongre gerçekleşmektedir. Zaten dikkatler İstanbul’un üzerindeyken bu olayların gerçekleşmesi Dünya kamuoyu önünde de Ülkemizi zor duruma sokmuştur . Olaylar sırasında itidalli olan muhalefet bir süre sonra hükümete yüklenmeye başlamış ve 60 müdahalesi sonrasında yapılan yargılama sonucu dönemin Başbakanı Menderes ve Dışişleri bakanı Fatin Suçlu Zorlu başta olmak üzere hükümet suçlu bulunmuştur. 60 Müdahalesi sonrası Yassıada Yargılamaları hakkında bir çok değerli eser kaleme alınmıştır. Dönemi, olayları ve yargılama sistemini anlamak adına bu eserleri incelemekte fayda vardır.

Olaylar öncesinde Rum vatandaşlarla karşılıklı güven havası, olaylar sonrasında yerini bir süre de olsa güvensizliğe bırakmıştır.

Kaynakça

T.B.M.M Zabıt Ceridesi, 80. Birleşim, 1955

Akşam Gazetesi

Demokrat İzmir Gazetesi

İstanbul Ekspres Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Ulus Gazetesi

Vakit Gazetesi

Yeni Asır Gazetesi

Yeni İstanbul Gazetesi

<http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=249> , (Lozan Ant. Tam Metni), 29.12.2014

AKINCI Abdulvahap, “Türkiye’nin Darbe Geleneği: 1960ve 1971 Müdahaleleri”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Eskişehir, Nisan 2014

BABAOĞLU, Resul, “Türkiye Rum Cemaati ve 6/7 Eylül 1955 Olayları”, History Studies, Kasım 2012

BAYTAL Yaşar, “Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 40, Kasım 2007

B.D.A., Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıflar), Başbakanlık

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2000, s. 21–22

ÇAKMAK, Zafer, “Kıbrıstan Anadoluya Türk Göçü (1878-1938)”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 36, Erzurum 2008

DEMİR, Şerif, “Adnan Menderes ve 6/7 Eylül Olayları” İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, 6. Sayı, İstanbul, 2007

- GÖKÇAL, Olgun, 6-7 Eylül Olayları ve Türk Basını, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, İzmir 2006 , s. 5
- GÖKTÜRK, Turgay Bülent, “Rumların Kıbrıs’taki Enosis İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi 1931 İsyanı Öncesi ve Sonrası, Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, VII/16.17, Bahar 2008
- GÜVEN, Dilek, Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6/7 Eylül Olayları, Tarih Vakfı, İstanbul 2005, s. 43
- KESER, Ulvi, “Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye’de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış”, Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, XII/25, Güz 2012
- NOVA, Andrew, “EOKA, Enosis, and the Future of Cyprus”, Presentation given at the University of Nicosia, hosted by the Cyprus Center for European and International Affairs on June 3, 2009
- ÖZÇELİK, Şeyda, “6/7 Eylül 1955 Olaylarında Yerel Bir Basın Örneği: “Yeni Adana” Gazetesi”, Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, XIII/27, 2013 Güz
- ŞİMŞEK, Halil, “İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelesinin Feshi ve Yunan Uyruklu Rumların Sınır Dışı Edilmeleri (1964)” Yönetim Bilimleri Dergisi (5:1), 2007
- UZMAN, Nasrullah, “İktidardan Muhalefete M. Fuat Köprülü’nün Siyasi Mücadelesi (1956-1966)” Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi, c.7, Sayı 13, Ankara, Kış 2013